

Jedno z hesel tvůrce tohoto města. Jsou již tak nízko, že vidí okny do velikých sálů dílen, plných strojů a lidí. Vše je v pohybu. Letoun se nese nad střechami budov, na které by mohl skorem přistáti. Je stále menší, jak se k nim přibližuje. Posádce se zdá, že se křídlo zmenšuje a třímotorák letí nad střechami jako zcela malý pták.

„Stoupni!”

Pilot táhne stroj ve spirále do výše. V kabině je ticho. Jen motory hučí nad městem pohybu a práce. Mravenci pracují nepřetržitě v sálech velkých továren. Ze spoda stoupá neviditelná, ale silná vlna práce do prostoru.

Ředitel Wolf má zvědavé oči otevřeny ve stálém obdivu.

„To je mamutí továrna. Mamutí město!”

Zamířili k letišti. Na zelené louce u řeky sedí bílé hangáry.

První průmyslové letiště v Evropě. Tomáš Kala vyznává evangelium rychlosti. Koná všechny cesty letadlem. Jeho ředitelé také. Amerika v Čechách. Víc. Amerika předstižena. Ale cynického úsměvu, který ho činí podobným želvě, se nechce president Brucke vzdát.

Přistáli.

U r a g a n p r á c e

Kalovy továrny hučí příbojem práce. Sedmdesát obrovských budov vyrábí boty.

Miliony bot.

V devět hodin vstupuje do továren exkurse. Anglický misijní spolek, asi třicet pánů a dvě dámy. Všichni již starší. Jedou z východní Afriky a zastavili se v Klínově, aby se podívali, kde se zrodily jejich boty.

To se hodilo. Celá posádka cizího letadla je mezi nimi. Když se před velikým hotelem „Společenský dům” připravovala exkurse, přidali se k ní. Prohlédnou si podniky dříve, než budou jednat s továrníkem. Je to přání ředitele Wolfa.

Přišel mladý úředník, prohlédl si letmo skupinu, zadíval

se trochu déle na Japonce Naguru a již je vede do továrny. Je sebevědomý a úslužný, mluví dobře anglicky. Nemá u sebe nic z ponížené zdvořilosti průvodců po výstavách ani z nadutosti úředníků na pasových úřadech.

Vůdce mise, starý odměřený a laskavý pastor se dívá na Japonce znepokojen. Obrátil se k průvodci.

„Nebojíte se, že exkurse vám vynesou vaše výrobní tajemství?“

„Pokusné, výzkumné a nová oddělení a nové stroje neukazujeme. Jinak nám nemůže nikdo nic vzít. Naším tajemstvím je naše úsilí, pane pastore!“

Skupina prochází budovami. Celé vlaky koží putují do útrob koželužen. Ve svrškárnách pokládají kraječi na kůže tvarovky, které pod údery lisů vykusují z vydělané kůže svršky. Průvodčí připomíná, že zde je kámen úspěchu podniků. Šetří se úžasně materiálem. V jiném oddělení vysekávají sekáči tvrdými údery lisů podešve ze hřbetů. Jeden jich udělá tisíc párů denně. Sekáčů jsou dlouhé řady. Ve druhém sále zase a ve třetím zas. Výprava nemůže projít ani všemi sály, ba ani všemi budovami. Potřebovala by na to týden.

Ve výrobně dřevěných podpatků je ostrá debata mezi vedoucím výroby a ředitelem oddělení nákupního. Průvodce se na ně jen klidně podíval.

„U nás jedno oddělení prodává druhému. To nemusí výrobek převzít, neshledá-li jej dosti dobrým.“

Ve Wolfovi se prozradil výrobce.

„To nutí k velké odpovědnosti.“

„Ano. U nás je každý odpovědný za svou práci.“

Skupina vystupuje a sestupuje výtahy, prochází prostornými a světlými sály. Všude hučí a šumí práce jako v úle. Všude se pohybují ruce i stroje ve stejném rytmu. Dospěli k výrobnám bot. Ve velikém sále běží pohyblivý pás řadou strojů. U strojů stojí řada lidí. Začíná to tam, kde cvikací stroj klove prudce zobákem do kůže svršku napiaté na kopytě a končí u otvoru, kterým jdou hotové boty do skladiště. Každý dělník udělá na botě pouze svůj výkon, třeba jenom

položí podešev, kterou druhý přišije na stroji. Všichni pracující, vycvičení za dlouhou řadu let, provádějí své pohyby s neobyčejnou zručností a rychlostí. Ruka uchopí botu s pásu, stroj zasviští na botě, ruka ji položí na pás a vezme druhou.

Stroje hučí, cvakají, krouhají, sviští, klepou, drnkají, šou-pou, dupou, haraší a duní, rupou a šumí, jedna bota projde sty rukou a vše se pohybuje ve stejném, pravidelném rytmu, jako tekoucí řeka.

V každém sále se dělá jiný model. Sálů je mnoho. V každé budově tolik, kolik je pater. Výprava marně hledá sál, ve kterém se dělá model, který mají na nohou. Ten model již nedohoní. Dělají se stále nové vzory. Nové a nové, rychleji a více. To je heslo podniků. U strojů stojí muži i ženy, většinou mladí lidé, všichni v bílých pláštích nebo v čistých košilích. Odssavače sbírají prach od každého stroje a vedou jej potrubím do kovových kotlů, zavěšených na budovách.

Wolf se dívá na lešticí stroj. Obsluhuje jej mladé děvčátko ve valašském kroji, které přišlo nedávno z hor. Nakasané sukně odstavají široko od těla, rty jsou sevřeny, přitlačují hbitě botu za botou mezi lešticí kotouče. Ve druhé řadě, přímo za děvčetem je stroj, na kterém dělník přibíjí podpatky. Nějaký nový model, který Wolf sám nezná. Dělník položí botu na podstavec, nasadí podpatek, na ten dosedne nožička stroje, stisk nohou na páku a podpatek drží. Ředitel se dívá na valašský kroj děvčete a moderní stroj a povzdechl: „Tady všechno letí.“

Průvodce zastavil skupinu v druhém sále a chce upozornit na cvikací stroj, když ho přepadl Wolf otázkou:

„Řekněte mně upřímně, pane, co je vaší hlavní předností pracovní. Mám dojem, že tady se pracuje nejen proto, že stroje nutí k práci. Ale hlavně se zájmem.“

Úředník zavedl mlčky ředitele k veliké tabuli, která je v každém oddělení.

„Ta přednost je zde, pane. Na této tabuli. Tady visí výplatní listina každého zaměstnance, každý týden nová. Veškeré naše účetnictví je veřejné. Nejlepší pracující mají podíl na

zisku a tady vidí každý, kolik vydělal. Tady má obraz hospodářství celého oddělení. Ani halěť není možno zatajit v celém podniku. U nás jsme zúčastněni na zisku v penězích. V ostatních podnicích v Evropě i v Americe jsou zaměstnanci zúčastněni na zisku jenom ve slovech pánů ze správní rady, protože do hospodářství podniků nevidí.”

Více ředitel Wolf nepotřebuje.

President Brucke se o výrobu mnoho nezajímá. To není jeho obor. On jenom kupuje a prodává. Stroje jsou proto, aby sloužily obchodu.

Podpatkový stroj přitáhl žlutou tvář Japonce k sobě. Okukuje ho pečlivě, ale nikdo si ho nevšímá. Výprava již odešla do druhého poschodí. Dělník u stroje se na hnědého mužika jen letmo podíval, nemá-li jehlici v kravatě tak velikou, že by v ní mohl míti malý fotopřístroj, jak se to tu již jednou stalo. Na více nemá čas. Kdyby tušil, že je to vedoucí inženýr továrny v Tokiu, vyhnal by ho jistě.

Nagura odešel na záchod. Nikdo nemá čas kontrolovat, jak je tam dlouho. Než ovšem udělal náčrt hlavního mechanismu podpatkového stroje, dostihl společnost až ve čtvrtém poschodí.

Zboží proudí mezi budovami po pásech, kterými jsou továrny spojeny. Vzdušné mosty pro zaměstnance se klenou i ve výši sedmého patra. A všude sály veliké jako lodě katedrál, sloupy, okna, stroje a pracovníci. Ventilátory prohánějí místnostmi vzduch. Ale přece je v horních patrech vedro. Červnové dopoledne je nehybně dusné, lidé se potí. Stírají jen letmo pot, nebo jej nechají na čele a tvářích vysoušet proudem ventilátoru, ale pracovní tempo neustává. Pracovní pás postupuje stále stejně, jako utíkají hodiny a otáčí se zeměkoule. Stroje běží běží, běží.

Desetitisíce rukou pracuje na botách. Zde pracuje třicet tisíc lidí. Vyrobí denně stoosmdesát tisíc párů bot.

Tady nepřijde nazmar ani jeden pohyb, ani špetka materiálu. Ani jediná vteřina. Všechno je tu promyšleno až do konce. Pracuje tu více mozek, než ruce.

Výprava je již unavena. Cítí a slyší všude dech práce, dech nezměrného úsilí tisíců. Práce hučí v sedmdesáti budovách. Vzduch se jí chvěje jak prostupuje prostor a strhává vše s sebou do vířivého pohybu. Každá vteřina tu uvolňuje tisíce koní strojové námahy a nezměrné množství mozkové kapacity lidí.

Budovy šumí, vše se chvěje energií. Práce tu bouří.

To je uragan práce.

Gerhardt Wolf vidí zcela jasně, že zde žije něco zcela jiného, než co vytvořil president Brucke. Ten jenom spojil peníze, aby vyždímaly nové peníze z peněz. Ale tady není ani stopy po díle ničivého moderního Džengez-chana. Tady je dílo tvůrčí práce.

„To je živé dílo.“

Výprava se již loudá. Prohlédnou si ještě elektrárnu. Do západního oddělení, kde jsou výroby textilií vyrábějící punčochy a rukavice, ani do surováren již nepůjdou. Pastorovi se zdá prohlídka továrny větší námahou, než obracet černošy v Ugandě na víru Kristovu. Myslí si ale, že by černoši raději přijali pár bot, než sliby o nebi.

U skladiště se plní vagony. Pravidelně a přesně, jakoby se sypalo do vozů obilí. Ulicí mezi nebetyčnými skladišti přejíždí vlak do Francie. Nálepky se hlásí na vozech. Strassbourg—Nancy—Paříž. Další vlak vpadl na koleje. U.S.A. Chicago. — Transito Hamburg.

President Brucke zaklel. Tuší zde obrovskou sílu. Není to síla strojů, kterým nerozumí. Ale je to síla množství, zúčastněného na zisku podniku. Množství, které má zájem na prosperitě podniku, protože podnik zaručuje každému zaměstnanci lepší život. Američan zde cítí nového činitele, který překročil všechna hesla doby, protože přináší za dobrou práci dobrou odměnu. To nutí k napětí sil.

To je síla kolektiva, jež znásobuje sílu jednotlivce, protože ho staví na místo, kde nejlépe uplatní svoje schopnosti. A dává mu účast na výsledku jeho práce.

Exportní oddělení. Zase sály s řadou sloupů, řadami stolů,

na kterých jsou počítači a psací stroje. Mladí lidé jsou nad nimi skloněni v důvěrné spoluúčasti práce.

Jednotlivé oddělení nesou nápisy. Německo. Itálie. Francie. Odtud proudí nervy podniku do celého světa.

Ing. Bálek se zastavil u tabulky Maroko-Casablanca. Jsou již blízko ředitelství a odhodlání, vystoupiti furiantsky před bývalým šéfem ho opouští. Cítí pojednou, že přece jenom přichází jako zajíc ke lvu.

Lehký dotek ruky. Za ním se smějí dvě černé oči.

„Ach, to jste vy?“

Vilma je stále štíhlá a snědá, jako před třemi roky. Jediná snad, která ho poznala. To proto, že navázali spolu tenkrátě krátkou známost. Povšiml si však úzkého kroužku na jejím prstu. Je provdána.

„Jak dlouho?“

„Již přes rok.“

„Mnoho štěstí.“

„Děkuji. Co zde děláte?“

„Přiletěl jsem vyjednávat s Kalou za naši společnost.“

„Za kterou?“

„The Welt Shoe Co. Jsem tam tajemníkem.“

Řekl to s námahou lhostejně. Ale Vilma se zarazila. Bývalý ctitel vyrostl v jejích očích v několika vteřinách. Tajemník největší světové konkurence. Jinak je stále stejný. Samolibý a sebevědomý.

„Koupíme dnes to hnízdo i s Kalou. Ale to je vedlejší. Teď bych chtěl vědět něco jiného. Chtěl bych s vámi mluvit. Je to ještě možné? Jen jednou ještě.“

Sklonil k ní pátravě namalované obočí. Na stěně se rozkřičela houkačka. Dva krátké zvuky a jeden dlouhý. Volá v krátkých přestávkách bez ustání, jako když se dovolává pomoci. Volá vedoucího oddělení k telefonu. — Každé oddělení má svoji značku.

Vilma se chvíli rozmýšlí.

„Večer po osmé, ne — po desáté u mešity.“

U malé mohamedánské modlitebny v klínovském parku se

tenkrát loučili. Přikývl a spěchá za výpravou. Ani se nezdržuje myšlenkou, že je Vilma provdána. Tím lépe. —

Výprava vstoupila ještě do musejní budovy. To je museum podniku. Zde je patrný vývoj, obrovský vzestup továren.

Po válce jediná budova. Dnes sedmdesát mrakodrapů.

Vývoj jednotlivých oddělení. Modely, stroje, zdokonalení. A u všech modelů vždy jméno toho, kdo na nich pracoval, navrhoval je, zdokonaloval.

Tomáš Kala.

„Ten chlap nespí.“

„A když, tak málo.“

Ředitel Wolf se koupe v potu. Neví sám, je-li to vedrem nebo pomyšlením, jak mnoho práce již vykonal ten mocný konkurent, než se stal králem ševců.

Na všechno dělal náčrtek. Na každou budovu i zdviž. Sám mnoho strojů zkonstruoval, mnoho jich zdokonalil. Pracoval se všemi odborníky. Dával nápady, ukazoval cesty, vedl. —

V průčelí musea je jeho portrét. Vysoké, hranaté čelo s jizvou, bystré oči, ostré rysy, sebevědomí. Pohled do dálky.

To je obraz Tomáše Kaly, tvůrce Klínova.

Všichni hledí na podobiznu mlčky. Zaráží je i ticho v sále, zvykli si již na hluk strojů.

President Brucke si ulevil.

„Ten chlap čaruje.“

Slunce pálí do oken, šum továrny doléhá do tichých síní. Pod portrétem tvůrce Klínova se choulí ševcovská světnička s verpánkem a potěhem u malého okna. V druhém rohu sálu je valašská chalupa, krytá slamou a za ní strmí venku palác obchodního domu s deseti patry.

Pastor je dojat.

„Šťastný člověk. Šťastný, neboť mu osud dopřál býti velkým tvůrcem.“

Když vyšli z tichých sálů musea, zarazil je horký vzduch, který je v pohybu nad asfaltovým nádvořím. Vedro je oslňuje, listy stromů se klopí.

„Šéf!“

Společností projelo napětí.

Uprostřed skupiny dílovedoucích kráčí král ševců, jako vojevůdce mezi generály.

Tomáš Kala je v prostém obleku. Je sice podoben svému portrétu i fotografii v novinách, nebo ve filmu. Ale zde je při něm něco jiného, co na fotografii chybí. Zvláštní výraz obličeje, který mají lidé prosycení jakýmsi vnitřním světlem. Jen s tímto výrazem je Tomáš Kala skutečný. Je vyšší postavy, vzpřímený a silný, neobyčejně pevný. Je to padesátipětiletý muž, s neobyčejně mladistvým výrazem v očích, třebaže čelo i tváře jsou pokryty vráskami. Je prostovlasý.

Dívá se při chůzi do plánů, které před ním drží mladý inženýr. Vrásky továrníkových úst se stahují, na čele se prohlubují. Ty vrásky položily do obličeje zvláštní stíny. Přemýšlí. Prohlíží plány nové gumovky, s jejíž stavbou se má započít, neboť podniky vyrábějí stále více gumové obuvi.

Šéf se zastavil a s ním celá družina. Po chvíli promluvil silným, trochu zastřeným hlasem.

„Roury jsou úzké. Nestačily by přivést dosti páry.“

Mladý inženýr se zarazil. Zvyká si teprve na šéfa i tempo podniku. Továrník ho klepl lehce na rameno.

„To je prosté, příteli. Mám-li metrákový koš, nesmím mu dát ucho na padesát kil. Opravte to a přijďte zítra ráno!“

Příští vedoucí gumovky odchází trochu poplašen.

K šéfovi přistoupil chemik a celá skupina míří k budově číslo 30.

Tak to je ten člověk, o kterém se mluví více než o císařích. Kouzelník, který z ničeho vytvořil největší továrny Evropy. Člověk úžasné píle a velikého genia. Postrach konkurence. Fanatik strojů, práce a pokroku. Postrach spekulantů. Hledač nových cest.

Nenáviděný tisíci malých ševců, blahořečený miliony spotřebitelů, vůdce svých zaměstnanců. Možná, že i příští vůdce světového průmyslu. Prorok.

Organisátor. Bojovník.

Všichni účastníci prohlídky se zavěsily zrakem na paty Tomáše Kaly, než zmizel v budově číslo 30.

Američan si myslí, že tenhle strom vyrostl již příliš vysoko.

Gerhart Wolf zůstal jako učarován.

„Ten král ševců mně připadá jako Napoleon s maršály.“

Inženýr Bálek nemůže potlačit starou nenávist.

„Snad, pane továrníku. Napodobí Napoleona. Ten dělal z kaprálů maršály a Kala dělá ze ševců ředitele.“

Wolf se usmál.

„Nezapomeňte ale, že z těch kaprálů byli skvělí maršálové.“

Pastor se domnívá, že král ševců nesnese kol sebe lidi průměrné. Vybírá asi nejlepší z nejlepších. Má pravdu.

Prohlídka je skončena. Blíží se dvanáctá.

Poslíček nese v polním příboru oběd do exportního oddělení. Průvodce na něho zavolal.

„Kam to neseš?“

„Šéfovi.“

Průvodce exkurse vysvětluje, že šéf, jak často činí, bude obědovat v továrně. Nemá ani dosti času zajet k obědu domů.

Angličané jsou překvapeni. Největší továrník evropský jí z polního příboru oběd z lidové jídelny.

Pastor se zastavil. Šéf mezi řediteli. Polní příbor.

„Inu, je to válka. Válka o odbytí, válka obchodní, boj na všech stranách. Tenhle vojevůdce jistě zvítězí se svou armádou.“

Společnost vyšla z továrny. Úředník jim poděkoval za to, že navštívili podniky. Řekl, naše podniky. Výprava míří na oběd do domu služby.

Zástupci trustu se oddělili. President Brucke vykročil podle ředitele Wolfa.

„Co říkáte fabrikaci, pane Wolfe?“

„To je organizace, kterou musí Amerika dohánět.“

Jen pilot Nagura říká, že ho to nezajímalo.

Bálek uznal za vhodné, aby projevil také názor.

„Co je to všechno platno, pane presidente? Kala přece nemůže vydržeti dlouho konkurenční ceny trustu. Bude-li míti mimo toho potíže s nákupem surovin — —.“

President neodpověděl. Přemýšlí v chůzi a popotáhl ředitele Wolfa kupředu, aby mohli hovořiti důvěrně.

„S tím chlapíkem to bude těžké. Nepracuje s bankovním kapitálem. Je všude zaveden. Hm. Jestli ten chlap nepovolí, je proti němu jediná ochrana.“

Ředitel Wolf se namáhá, aby mu stačil. President skorem vykřikl.

„Postavit mu celní šraňky! Ve všech státech! Tak. Rozeštveme proti němu politické kampaně. Poštvat proti němu široké vrstvy. Přece se nepůjde nikdo přesvědčit, jak to tu ve skutečnosti vypadá. Co napíšeme v milionech výtisků našich novin, platí. Tak je to koneckonců stále jen otázka našich peněz!“

Okna mrakodrapů se lesknou, slunce pálí, vzduch se chvěje, obrovský komplex tovární, průmyslový mamut, hučí.

„Navštívíme toho krále ševců hned po obědě. Půjde to na nůž!“

E i n s t e i n o v a t e o r i e s e d á n a h m a t a t

Piloti odejeli na letiště prohlédnout motory. Oba ředitelé s tajemníkem vyjeli výtahem do sedmého poschodí domu služby na Náměstí práce. Obchodní dům patří podnikům Kalovým.

Dívají se na východ z továrny, kterým proudí v poledne davy pracujících.

Se všech budov se slévají proudy v mohutný veletok, který proudí branou, jako by se moře vylévalo průtokem ve skalách. Před branou se proudy oddělují podle stáří. Potok starších se valí do mírného návrší k zahradnímu městu. Ti všichni jsou ženatí a jdou do svých domovů. Proud mladých narazil na Dům služby. A již se plní všechna poschodí. Do sálu ve

jde mně to stále na rozum. Sám se neotrávil a neopatrností — hm.”

Rozvinuje úvahy volně, jako když se rozjíždí parní válec a vypočítává možnosti na prstech. Loukota přemýšlí se svým úsilím. I jemu se zdálo úmrtí Suchého divné. Ani tak okolnostmi jako instinktem. Bára se dlouho odmlčel, pak posunul klobouk ještě více na oko a parní válec jeho úvah jede dále.

„Pak jsem si řekl, jak by se tam kdo dostal? Všude světél jako v bále, hlídky. A laboratoř je na ráně. Po střeše tam nemůže, protože jsou dílny od sebe daleko.”

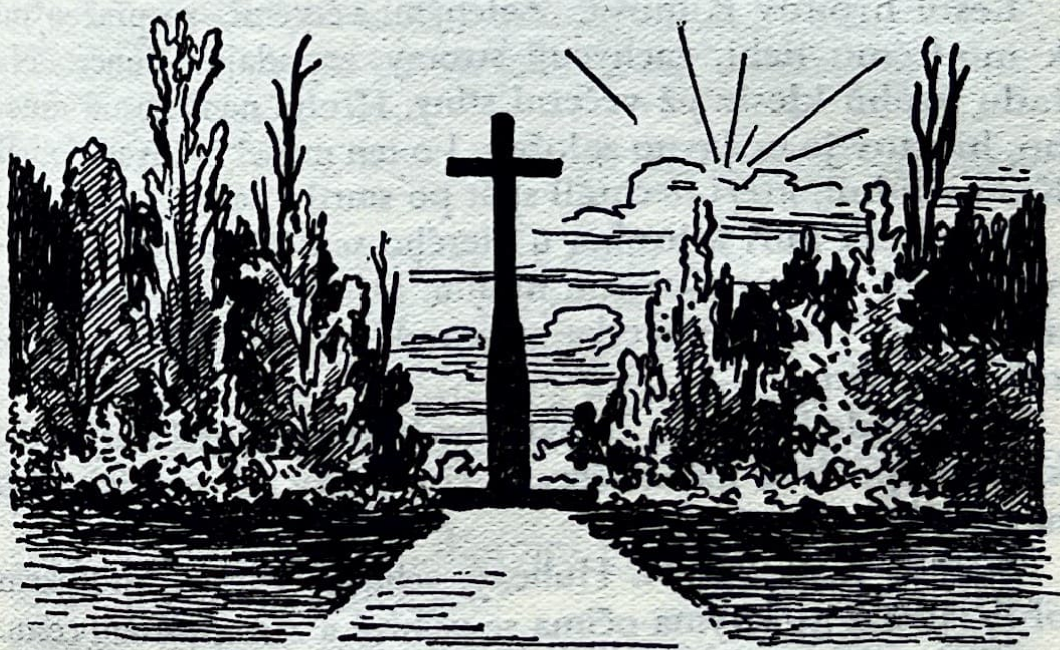
Loukotu něco nutí, aby se podíval k poklopu, kterým vstupuje roura plynovodu do silovodných kanálů. A jako když dostane elektrickou jiskru. I píchání v ráně na okamžik přestalo.

„Pane Báro. Musíme udělat něco, aby nepovolný nesměl projít štoly pod továrnou. Dáme tam elektrický smrtič. Jak tam někdo vlez, spálí ho milion volt.”

Bára plácl do dlaní.

„A to je to. Ráno jdu k vedoucímu elektrodílen. Milion volt. To bude rána jako hrom. Koho to chytne, už tam po druhé nepoleze.”

„Možná, že s tím přicházíme pozdě, ale ještě včas.”

VIII.

S M R T T V Ů R C E

Člověk boží

Tomáš Kala přiletěl z Berlína, zajel do továrny a v půlhodince již jede k zalesněným stráním.

Šofér sesunul okno, aby do vozu proudil čerstvý vzduch. Továrník svačí šunku a vajíčko, rozložené na novinách na kolenou.

Jede na hřbitov, aby se přesvědčil, jakou práci odevzdal sochař, který dnes postavil na hrobě Suchého pomník jím věnovaný.

„Pobídní to!”

Šofér poslechl, šéf spěchá. Poletí ráno opět do Švýcar, kde se začalo se stavbou továrny.

Auto zastavilo na pasece.

Lesní hřbitov Klínova. Zelenými větvemi, rozpřaženými k modrému nebi, zachycují stromy zapadající slunce. Na řadu hrobů klesly již večerní stíny. Hrobů není dosud mnoho, hřbitov je nedávno založen. I o ten musel bojovat Tomáš Kala s lidmi, kteří nechtěli spát po smrti v lese.

Továrník míří k hrobu, u kterého se bělá mramorový pomník nad žlutou jílovitou hlinou. Dýchá vlhkou, pryskyřičnou vůni. Ticho. Veverka se posadila na pěšinu. Tak přece zde není sám.

Ale je zde i člověk. Ze skupiny buků vystoupil starý kněz, který odpočíval na lavičce. Je cizí. Přišel asi navštívit hrob některého příbuzného.

Tomáš Kala zdraví. Hubený, sehnutý kněz se stařeckým obličejem a měkkýma očima se usmívá a zastupuje mu cestu.

„Pane továrníku! Dovolte i mně kratičký dotaz, když se tak náhodou scházíme.“

„Jsem vám k službám, důstojný pane.“

Tomáš Kala posunul klobouk do týla a zastrčil pravý palec do otvoru u vesty, jako vždy, když stojí před něčím zajímavým.

„Pane továrníku. Udělal jste už tisíce projevů, ale ani jediný o Bohu. Uvažoval jsem o tom, že snad nevěříte. Jinak ale mám zprávy, že cizincům ve vašich školách necháváte nejen plnou volnost jejich náboženství, ale postavil jste dokonce mešitu pro vaše muslimy.“

Továrník se usmívá. Knězi se zdá, že je to úsměv blahosklonný, úsměv, jaký má člověk stojící nesmírně vysoko nad tím, který se táže. Tak právě se usmívá na obraze jeho kostela anděl stojící nad děckem, které chce lasturou přelít moře.

„Hledte, pane továrníku! Vyzdvihujete stále ideu služby lidem. A žijete dle toho. Toť, všechna čest.“

Kněz učinil gesto vyjadřující nedotknutelnost věci. Přitiskl lokty k tělu, zdvihl paže s kupředu otevřenými dlaněmi a naklonil hlavu nazad. Tímto posuňkem vyznačují mnozí

lidé, že se nenechá na něčem co změnit. Opět smekl klobouk.

„Pane továrníku. Jak si představujete službu Bohu?”

„Král ševců se usmál, jakoby neznal nic snadnějšího, než rozřešením tohoto problému.

„Což, důstojný pane, když oboum lacinu tolik lidí, není to služba Bohu?”

Kněz se zamyslel. Podíval se na svoje boty, Kalovy boty, vzor 1930. Dal za ně čtyřicet devět korun. Vykročili podle sebe kupředu. Rozhlížejí se hřbitovem, na který se ukládají stíny z houštin. Slunce západlo. Jen mezi větvemi stromů se chvěje na nebi bílý odraz západní oblohy. Červencová noc přichází do lešů.

„Líbí se vám náš hřbitov, důstojný pane?”

„Bude to jednou i vaše místo?”

„Zajisté. Vždycky jsem nosil boty u mne vyrobené. Budu spát i na svém hřbitově. Ale tady ještě ne, teď nemám na to ještě čas.”

Ukazuje s úsměvem na místo, kde se bude kopati nejbližší hrob. Z houští zavánul chlad. Stáhl klobouk do čela, kde ho studí pot. Farář potřásá při řeči hlavou a mluví tiše jako pro sebe.

Hřbitov v lese. Myšlenka jistě dobrá, ale uvažte, pane továrníku, proniknou rakev i tělo kořeny a vyssají vše, lze nezbude z těla lidského v zemi boží ani ten prach. Tak ztráví lesní stromy tělo lidské. Mám zkušenosti z vykopávek.

Tomáš Kala se zastavil.

„A může být něco krásnějšího, než dostat se po smrti ještě na svět do větví stromů a sloužit dále?”

„Jdou zvolna pod větvemi stromů, muž starého a nového světa.

„Dovolíte-li, svezu vás rád do města, důstojný pane.”

„Oh, zaplat pán Bůh. Byl bych připraven o krásnou večerní procházku. A pak — dosud jsem v autu neseděl. Nesnesu ani jízdy vlákem. Jsem ze sousední vesnice směrem k Hradišti. Abych pravdu řekl, nemám stroje v tasce.

„A přece, kdyby jich nebylo, šli bychom zpět a z našich potomků by se stali jeskynní lidé, pane faráři.“

Jsou-li lidé o samotě, mají dosti času k poznání. Vzpomíná, že když šel jednou po Elysejských polích v Paříži, nepamatoval si jediného člověka, protože jich potkával tisíce. Teď potřásá dlouho rukou forářovou. To dělá samota.

Farář zapadl do lesního šera.

Tomáš Kala stojí nad omoklou hlinou chemikova hrobu. Pomník je prostý jehlanec s křivulí na vrchu. Velká písmena jména ještě přečte v šeru, další již ne.

„Posviť sem!“

Ozvěna ještě běhá v houští, když na hřbitov šlehl ostrý kužel reflektoru z auta. Světlo nahmatalo mezi kmeny postavu šéfovou a usadilo se na pomníku. Na ploše jehlanu jsou pouze zlatá písmena.

JOSEF SUCHÝ.

Chemik.

Tomáš Kala promluvil tiše, sám k sobě.

„Zemřel. A přece to, co světu dal, žije dále.“

Ticho. Světlo visí nehybně ve tmě a vrhá do korun stromů stín pomníku a křivule. Obrovská křivule leží na vrcholcích buků a rozplývá se po obloze jako symbol tajemství hmoty.

— — Večerní Klínov je v plné záři světél, když vyklouzl vůz z lesa přímo do ulic.

Tomáš Kala usedá ještě ke stolu ve své kanceláři, aby pročetl a vyřídil večerní poštu.

Telegrafická zpráva z lodi „España“ od Jana Kaly.

Bratr přijíždí z Ameriky. Je v kožích dobře „zakoupen“. Nákupní oddělení v Argentině funguje přesně. Má úplně v rukou nejlepší kožařské kraje. Agenti konkurence opustili po marném boji Jižní Ameriku.

Šéf si oddechl. Suroviny jsou zajištěny.

Velký dopis z Polska, který opatřil vedoucí tisku poznámkou — nutné! —

Polský inženýr nabízí Kalovým podnikům svůj vynález thermočlátku, kterým využije rozdílu teploty mořské vody

u povrchu a v hloubce, k výrobě elektrického proudu. Výborně. Šéf již vidí, jak tyto stroje zavlažují Saharu. Poušť se zelená. Píše ihned na dopis poznámku. — Ihned předvést! Šéf. —

Dále sděluje zemský výbor, že plán pro usplavnění řeky Moravy, předložený panem velkopřemyslníkem Tomášem Kalou byl přijat.

Dále je hlášení vedoucího výroby. Šéf jej uchopil do obou rukou. Dnes právě vystoupila denní výroba na plné číslo dvěstědvacet tisíc párů bot.

Dvěstědvacet tisíc párů bot vyrábí Klínov za den.

Když začal před rokem rozhodný boj s trustem, vyráběl stoosmdesát tisíc párů bot.

Stoupá! Vítězství!

Tomáš Kala položil hlavu do dlaní. Dívá se jasnými, pevnými zraky k tmavomodré, červencové obloze.

Vidí již svoje vrcholné vítězství. Na Klínov se ještě útočí se všech stran, ale Klínov se rozpřahuje k rozhodné ráně. Zvítězí.

Švec Tomáš Kala obuje celý svět. — — A pak?

Vyvede lidstvo z bídy.

Dá vypracovati nejlepšími odborníky plán. Pracovní plán pro Evropu, pro všechny světadíly. Ukáže, co se má vše podnikat. Kde stavět přehrady, založit plantáže, kopat průplav. Jak využít techniky, šetřit energií, jak hledat nové zdroje síly. Žárovka, která svítí na jeho stole, je napájena z nejlepší elektrárny světa a přece odevzdává pouze nepatrnou část energie ze spáleného uhlí. Sotva jednu setinu. Co je tu ztrát! Co je tu možností zdokonalení. Ukáže nové cesty! Zničí spekulaci. Otevře věk blahobytu. Státy budou mít tolik práce, že jim nezbude ani pomyslení na válku. Tento plán zvítězí, protože bude založen pouze a jedině na poctivé práci. —

Větrík před půlnocí proudí místností a nese do dálek představu neúnavného tvůrce. Půl dvanácté. Ráno vstával šéf v Berlíně o čtvrté, jako každý den. Musí však dodělat poštu. Ráno letí do Švýcar.

Podepsal objednávku na padesát vagonů jemné, kaolinové hlíny pro gumovky. Urovnal vše na svém stole a vyšel. V bráně „narazil“ svoji průkazku v kontrolních hodinách jako každý dělník.

Průkazka ukazuje, že Tomáš Kala opustil továrnu ve 23.50.

Neuvěřitelné
Dále je hlášení vedoucího, že se nepodařilo vzlétnout. Dnes právě vystoupila denní výropa na plné číslo. Po půlnoci přšlo a časně ráno je letiště pod mlhou.

Tomáš Kala poletí do Švýcar. Letadlo je připraveno před hangárem a pilot Souček sledává zprávy povětrnostních stanic na trati. Mlha neleží dle všeho jen v údolí Moravy, ale táhne se daleko za Dunaj. Pilot se mračí.

Mlha ještě houstne. Tráva letiště se ztrácí v husté, chladné páře, nehybně, zoufale nehybně. Mlha je příserná. Největší nepřítel letců. Jenom oni znají ten příserný pocit, kdy se stroj řítí kupředu, v neznámo, stroj silný jako sopka, ale oslepený. Řítí se kupředu a nepozná ihned, zdali stoupá či klesá, nebo padá po křídle. Tak je pilot omámen slepotou v mlze. Všude jinde se nechá zastavit, na silnici i na moři. Jen ve vzduchu ne. Na zemi je zastavení záchranou, ve vzduchu je to smrt. Pro letadlo znamená rychlost život. Proto i v mlze řítí se oslepený stroj kupředu, jako šílenec. Mlha je smrt letců.

Souček se nemůže od stolku povětrnostní stanice utrhnout. Smutný ještě přijímá zprávu ze Švýcar, kde je viditelnost osm kilometrů.

„Eh což. Bylo to v Indii lepší. Tam bylo více slunce.“
Souček ho zadržel.

„Řekni šéfovi, u všech čertů, že i tam je mlha. Ať počká do desíti.“

Sedm hodin. Tomáš Kala přechází letounů se zápisníkem v ruce. On nenávidí mlhu. Mlha zdržuje, duší, rozmachě. Proč už se proti mlze něco nenašlo? Začím je tato něhmočná

příšera nepřemožitelným nepřítelem. Ale s každým nepřitelem se musí bojovat.

Opět ho zaujal zápisník. Dopisuje zprávu pro ředitele v Německu, který si stěžuje, že musí více bojovat, než prodávat. Dává mu ve zprávě pokyny, jak zrychlití zaškolení domácího dělnictva, když říšská vláda nepovolila přivést kvalifikované dělnictvo z Klínova. A končí. — Boj je otcem všech věcí, pane řediteli. Všechno, co lidstvo má, bylo vybojováno. —

Vytrhl list a předal jej mechanikovi.

„Dálnopisem!“

Tomáš Kala myslí na vlastní boj. Boj Klínova vyvrcholuje. Jeho podniky udělaly výpad. Výpad k vítězství. Kdyby se nezdařil, znamenalo by to pro Klínov nejen těžkou ztrátu finanční, ale i poškození prestiže. Pokles důvěry ve Klínov. Obraz situace leží před šéfem jako na dlani. Ve všech evropských státech se rodí nové továrny. Suroviny jsou zajištěny. Výroba dosáhla dvěstědvacet tisíc párů bot denně. To jsou pevné úspěchy. Ale v severní Africe i Indii zápasí prodejny Klínova úporně o trhy obuvi. Fanatická nenávisť muslimského světa, poštvaná intrikami konkurence, mohla by zničit všechny mladé výhonky Klínova od Maroka až do Indie. V Indii se již střetly jeho boty s japonskou konkurencí. K americkému nepříteli přiskakuje na pomoc zavilý, žlutý šotek a zakusuje se zarputile do východní fronty Klínova. Všude zápas a protivenství, útok všech proti králi ševců. Ve Švýcařích vznikly překážky v jednání s majiteli pozemků, na kterých se má továrna stavět. Proto tam spěchá. Spěchá stále, aby uspíšil vítězství.

Všude útok proti jeho podnikům, které jsou na výboji v cizích zemích. Každá prodejna Klínova je výspou v moři nepřátel.

Boj o vzrůst. To je boj o život. Chvilu, kdy nesmí utrpěti podniky nikde porážku, protože by to mohla být těžká vlna, která by ohrozila přetíženou loď. Boj o existenci čtyřiceti tisíců zaměstnanců, boj o chleba jejich rodin, o chleba sto-

tisíc lidí. Boj o nový systém výrobní, o novou morálku v obchodě, boj o obutí celého světa, boj o lidi celé zeměkoule.

A Tomáš Kala tento boj určitě vyhraje.

V takové chvíli však musí býti každý na svém místě.

Tomáš Kala zrychluje mimoděk krok. Souček přichází neochotně k letadlu.

„Pane šéfe! Nepůjde to. Všude je mlha, musíme počkat do desíti, až se zvedne.“

Šéf je vždy rozhodnut napřed. Jde k Smutnému do povětrnostní stanice. Běře sám zprávy o stavu mlhy.

„Za Dunajem je vidět. Letíme.“

Letíme. Ten rozkaz zná Smutný i Souček velmi dobře z výpravy. Písková bouře. Na obzoru lijavec. Ale — letíme! A letělo se. Pilot chce něco namítati, ale šéf se směje. Tím úsměvem strhává s sebou.

Tomáš Kala vstoupil na palubu chmurného jednoplošníku. Usedl na prázdné místo pro druhého pilota. Pilot přisedl k řízení a Smutný za nimi přibouchl dveře kabiny. Prázdný trup divně zaduněl.

Motor řve, ale mlha neustupuje. Jednoplošník se rozběhl po letišti, ještě je vidět, jak se odlepil a již se ponořil do šedé, chladné páry.

Smutný naslouchá s mechaniky, jak hučí neviditelný motor.

Motor ztichl. — — —

V mlze se ozvala dutá rána — — —

? ? ? ? ? ? ? ?

Spěchají tam bez hlesu.

? ! ? ! ? ! ? !

Za letištěm, na louce, je letadlo na zemi.

Roztříštěno. — — —

Na palubě dva mrtví. Neuvěřitelné!

Tomáš Kala a pilot.

Nedýchají. — —

— — — — —

Deset hodin. Mlha se rozprchla.

Smutný stojí u dálkového telefonu a přijímá zprávy ze zahraničí. Stojí vzpřímen, oči plné slz. Doléhá sem k němu rozechvěné, vzrušené vlnění stotisícového města. Cítí děs, který dopadl na stotisíc duší, na sedmdesát dílen velkého pracovního úlu.

Klínov se chvěje. Chvěje se děsem ze smrti svého tvůrce. Telefony řinčí. Svět je zmaten.

Volá Řím. Hlas v telefonu naléhá: „Je to možné, že —“
Smutný chce odpovědět, ale tíže mu svírá hrdlo.

Tazatel z Říma slyší v telefonu mužský pláč. Již nenaléhá.

— — — —

Dvanáct hodin. Parné slunce se opírá do ulic nabitých lidmi.

Do rozrušeného moře hlav, do úlu zachváceného úzkostí zařizly tlampače radiopřístrojů dvě pevné zprávy.

Syn Tomáše Kaly letí z Anglie otci na pohřeb.

Jan Kala vsedl na parníku „Espana“ na palubu poštovního letadla. Stihne ještě bratrův pohřeb.